

UJVÁROSSY LÁSZLÓ

Érdekes időkben élhet

58. Velencei Biennálé, 2019

Művészet

Wittgenstein szerint „ha a világ jövőjére gondolunk, mindig azt a helyet látjuk, ahová a világ eljut majd, ha továbbra is ugyanígy halad tovább, ahogyan most haladni látjuk, és nem gondolunk arra, hogy a világ nem egyenesen halad, hanem kanyarog, és állandóan változik az iránya”.¹ Most úgy tűnik, hogy az irányváltoztatás nagymértékben a kormányok vezetőitől, kismértékben az emberek akarától függ, hiszen a túlméretezett fogyasztás, a föld energiatartalékainak kiaknázása, a globálisan felhalmozódó szemét és szennyeződés, a tömeges erdőirtás és a szénalapú erőművek használata mind-mind a melegházhatáshoz vezetett. Ami éghajlati katasztrófákat, gyors felmelegedést, elsivatagosodás következtében növekvő vízhiányt, egyre nagyobb méreteket öltő népvándorlást fog okozni. Mindezért mit tehet a kortárs művész vagy egy rendezvény művészeti kurátora? A művészek az elsők között érezték rá, anticipálták a jövőt és egyben határokat léptek át azért, hogy jobba tegyék világunkat. Teszik ezt most is projektjeik, kutatásaik során nyert tapasztalataik közvetítésével.

A tudósok vészjósló előrejelzései, a borúlátó jövőképek helyett Ralph Rugoff, az 58. Velencei Biennálé főkurátora – civilben a londoni Hayward Galéria igazgatója – a jelenlegi kiállításon *May You Live In Interesting Times* (Érdekes időkben élhet) címet adva elgondolkodtató, enyhén derűlátó hangvételű, útmutató jelzéseket sorakoztat fel. A Rugoff által megrendezett látványok semmiképpen sem problémamentesek, inkább érkézfeszítő művek, melyek az ideai nemzetközi kiállítás kurátori koncepcióját sugallják. A meghívott művészeket, az eddigiektől eltérően, kétszer, két különálló helyszínen mutatta be: az A-nak nevezett Arsenale hatalmas tereiben és a B javaslat alapján a Giardini Központi pavilonjában. Így a két helyszínen látott alkotók művei csak a tájékozott nézőközönségnek nem voltak meglepőek, másoknak az új kontextus és a gyakori médiumvál-

UJVÁROSSY LÁSZLÓ (1955, Ditró) Munkácsy-díjas vizuális művész. A Partiumi Keresztény Egyetem tervezőgrafika-tanára, az egykori Kelet–Nyugat, majd a Várad grafikai tervezője. Kutatási területe a vizuális kommunikáció, ebben a témakörben hat könyve jelent meg. Kurátori és alkotói munkáival hazai és külföldi tárlatokon szerepel. A Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja.

tás miatt fel sem tűnt egy-egy szerző ismételt bemutatása. Gondolom, a kurátor szándékosan hozott olyan művészeket, akiknek a művészi védjegyük nem volt rögtön felismerhető, így az alkotófolyamatok Janus-arcait láttatva felhívja a figyelmet a művészi gyakorlatok példaértékű sokszínűségére.² A nemzetközi seregszemlén szereplő műfajok közül még mindig az installációs térberendezés volt túlsúlyban, de láthattunk szobrokat, festészetet, fotókollázst, videóművészetet, hangalapú alkotásokat és interaktív műveket is. A két helyszínről párhuzamos elemzésben szemelgettem,

44

1. Ludwig WITTGENSTEIN, *Észrevételek*, Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 1995. 10.
2. Ralph RUGOFF, *May You Live In Interesting Times*, La Biennale di Venezia, 2019. 37.

olyan szerzőket, akik projektjeikkel mély benyomást tettek rám.

Elsőnek az indiai származású **Shilpa Gupta** két művét említem, melyek közül az Arsenaléban a *For, in your tongue, I cannot fit* (2017–2018) című hanginstallációról Rahila Haque kurátorasszisztens azt írja, hogy Gupta száz költő versének hangszimfóniáját használta, úgy, hogy a munkájuk vagy politikai szerepvállalásuk miatt bebörtönöztek kihangsót-

kiállított másik alkotása, az *Untitled* (2009) cím nélküli mozgó kapuja. A művész itt is megtalálta azt a szuggesztív erővel bíró elemet, – a katalógusból tudjuk – az autópályákat elválasztó biztonsági vaskaput, melynek szerkezete ugyancsak függőleges lánczákra és egy hatalmas nyomóformára emlékeztetett. A mechaniku-

va mondták fel verseiket.³ A különböző nyelveken hallott hanganyag nem hangszóróból, hanem a hegyes vasállványokra tűzött száz vers fölé helyezett mikrofonrácsból szólt. Az egész termet betöltő látvány és a menekülésre készítő hangerő a hajdani önkényuralmi eszközökre emlékeztetve éppolyan agresszíven hatott, mint Guptának a B helyszínen

szan nyitó, de mindegyre falba csapódó kapu ismételt mozgása során nemcsak zajával, hanem a helyszíni fal törésével is vizuális metaforává vált. Gupta látszatszabadsága, a falba nyíló kapuja idővel falat bont, ez nem

Shilpa Gupta: For, in your tongue, I cannot fit, 2017–2018, hanginstalláció 100 mikrofonnal, nyomtatott szöveg és fémállvány

45

3. Rahila HAQUE, in *May You Live In Interesting Times*, La Biennale di Venezia, 2019. 75.

más, mint az „ismeretlen hatalmak elleni tiltakozás”²⁴ – írja Haque – azok ellen, akik állampolgáraikat emigráló hontalanná teszik.

Meglepetésnek számított a hat év után ismét szereplő, Szalontán született, New Yorkban élő és alkotó **Andra Ursuța** vizuális jelenléte. A 2013-ban hozott szobabelső makettjei már akkor jelezték a fiatal művész kivételes eredetiségét. A

lő plasztikáit állította ki. Alkotása különös női testrészek és művészet-történeti emlékek összeillesztése, melyekbe alkoholt öntött. Műve eszembe juttatta a Napoca konyak Țărăncuță típusának szocialista konzumtárgyát, ezt az 1979-ben született Ursuța gyermekkorában akár láthat-

mostani szobraiban személyes emlékekre támaszkodva ironikus eszközökkel és maró őszinteséggel reflektál a múltjára, megzavarva a hagyományos művészetkedvelőt. Az Arsenale terében üvegkristályból öntött kísérletével az *Impersonal Growth / I don't Feel at Home in the World Anymore* (2019) (Nem érzem magam sehol sem otthon a világon) címet vise-

ta is. Bizarr műegyüttesét „az élet tragikomikus szemlélésének” nevezi, ami egyáltalán nem csoda, ha a giardinibeli B változatú alkotását is megismerjük. Ez ugyancsak plasztika, műfajilag eltér az üvegtől, nevez-

Shilpa Gupta: Cím nélkül, 2009, installáció, mozgó vaskapu, 230 × 290 cm

Andra Ursuța: Divorce Dump, 2019, alumínium öntvény, acél, szemetes nejlontasak, esküvői szemét, 26 × 68 × 19 cm

46

4. Rahila HAQUE, uo., 169.

zük tárgykollázsnak. Itt a nem sikerült házassága után, öntött alumíniumból „fejre állított” bordákat, vagyis mellkasokat használ szemeteskosár gyanánt. A *Divorce Dump* (2019) című sorozatában a megmaradt emléktárgyaiból életének összerakott darabjait: a jegygyűrűt, egy kék furulyát, a könyveit, a piros pionírnyakkendőt és számtalan számára fontos tárgyat színes nejlontasakokba önti, nem dobja el, inkább a „lélekhordozó testkosár” művében raktározza.

Az újabb remek látványhoz később érkeztam, a Biennálé végén többször előfordul, hogy zárás előtt egyes installációk vagy kifulladásnak, vagy takarékosági okokból a gépezet éppen szünetel. Így volt ez a **Szun Jüan** és **Peng Jü** kínai művészpáros esetében is, ezért mindkét művüket statikus állapotban figyelhettem meg, és csak a fantáziámra meg a

katalógusban leírt szövegre szorít-kozva tolmácsolhatom. Amit egy ple-xigát mögött látunk, az a washingtoni Lincoln-emlékműre emlékeztető hatalmi szimbólum, drapériával mintázott fehér szilikon trón. És amit látnunk kellene, az egy nagy nyomású légszivattyú hatására az ülés közepéből kilógó fekete gumitömlő robbanó mozgása. A nézők nyugalmát egyszerre a hangzavar és a csapkodó tömlő is korbácsolta, és bizonyára pozitívan hatott rájuk a biztonságukat védő vastag plexifal jelenléte, majd a csend az újabb

Szun Jüan és Peng Jü: Kedves, 2015, installáció, légszivattyú, légtartály, tömlő, szilikon, trón

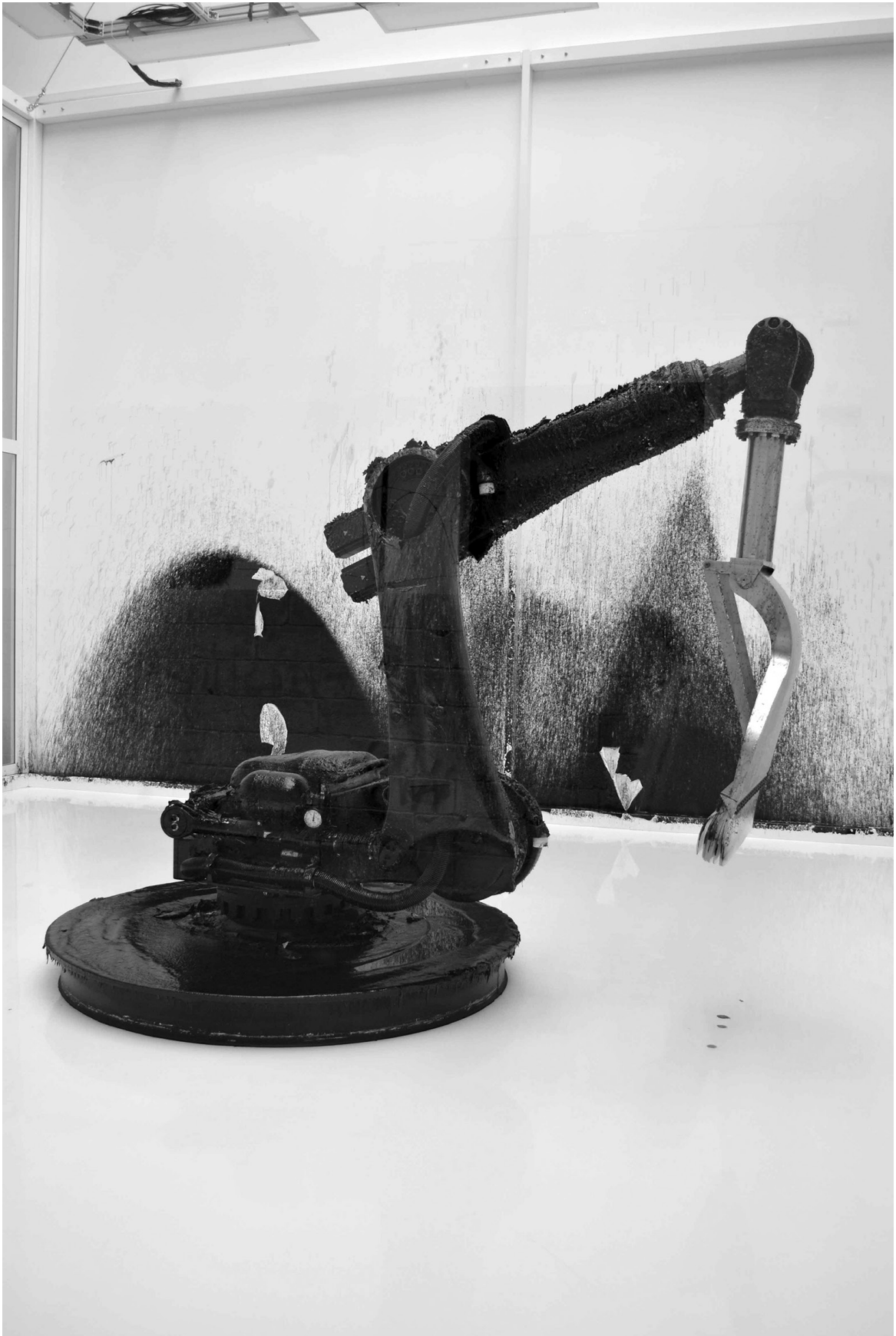

Andra Ursuța: Impersonal Growth / I Don't Feel at Home in the World Anymore, 2019, kristályüveg, alumíniumkupak, alkohol, különböző méret

Fotó: CSEKE EVELYN

támadásig. A másik közös művet a Központi Pavilon egyik termében falnak szorított átlátszó lezárt kockában lehetett látni, melyben egy ipari robotgép háromtucatnyi mozgásra programozva önállóan hancúrozható. Ezt onnan sejtjük, hogy a falon vérre emlékeztető sötétvörös pigment fröcskölésnyomait látjuk. Nem kétséges, hogy a műveszpáros a két munkában az emberi erőt felülmúló mechanikus és az organikus világ közötti feszültség okozta sebezhetőséget⁵ kutatta. Nem nehéz elképzelnünk, hogy a művészek a nézőket a feszültségteremtés eszközével és a megfélemlítéssel kötik le.

Szintén a Központi Pavilonban, a fent említett robottal szemközti fehér falon láthattam **Frida Orupabo** (1986) Norvégiában született művész és szociológus fotókollázsait. Ezekben a kollázs újraértelmezése fogott meg. Az újszerűségük abban áll, hogy a fekete emberek felnagyított fényképeit az alkotó összevágja, majd csatokkal rögzíti úgy, hogy a nők, a férfiak, a gyerekek testrészeleiből olykor a kiszolgáltatottság, máskor a megfélemlített tekintet, egyszerűsmind a humánus szépség szólít meg. A felvételek háttéréül a kiállítóhelyiség fehér falát használja, és függesztés közben alakjainak árnyékot vet a képek felületéről való enyhe eltávolítása. Kiállított képeit a személyes archívumából és a talált fényképek digitális kollázsaiából hozza létre. Interjúban vallja, hogy szociológus lévén az emberi kapcsolatokkal foglalkozik, különös tekintettel érdeklí az emberek véleménye a faj, a nem,

az identitás, a család, a szexualitás, a gyarmati erőszak dolgairól, s ezeket a nézeteket munkáiban feldolgozza. Kíváncsi arra is, hogy az emberek hogyan érzékelik a fekete testet, és ennek mi a következménye, hogy miként vitathatjuk meg a látás és a gondolkodás negatív módjait. Az Arsenaléban ugyancsak az erőszak, az indentitás, a gyarmatosítás témáit kutatja képek és klipek segítségével, melyeket Instagram-hírcsatornájából, szövegrészekkel és levéltári dokumentumokkal, falra épített monitorokon jelenített meg.

Mindig revelációként hat, ha a nagy méretű pannók, installációk között felfedezünk egy-egy kacatnak látszó apró tárgyat, össze nem illő társításokban. Ezt tette a fluxusokra emlékeztető, mexikói születésű építész és kulturális tárgygyűjtő **Gabriel Rico**. Tevékenységének központi területe a feltárás és egy poszt-szurrealisztikus gyűjtés, amely számos

Szun Jüan és Peng Jü: Can't Help Myself, 2016, ipari robot, rozsdamentes acél és gumi, cellulóz-éter színes vízben, világítórács Cognex látásfelismerő érzékelőkkel, plexifal alumínium kerettel, 710 × 710 × 500 cm

Frida Orupabo: Cím nélkül, 2018, papír fotókollázsok, alumíniumra szerelt csapokkal, 67 × 65,7 cm

anyagbányászatot eredményezett a környezet, az építészet és a civilizáció jövőbeli romjaiban.⁶ A kiállítás mindkét helyszínére gyűjteményéből hozott mintákat: a természeti tárgytól kezdve a neon formáig és az ember által készített tárgyak hulladékaig. A fogyasztásunkra utaló *Naturaleza muertában* (2016) neoncső

kerettel megvilágított Coca-Cola-palack fölé fácánt, színes műanyag gyümölcsöt és zöldséget lógatott, míg a *Fauna II.-ben* (2018) egy ágat, egy szarvaslábat, sárgarezet és neont négyzetbe foglalt az arany metszés

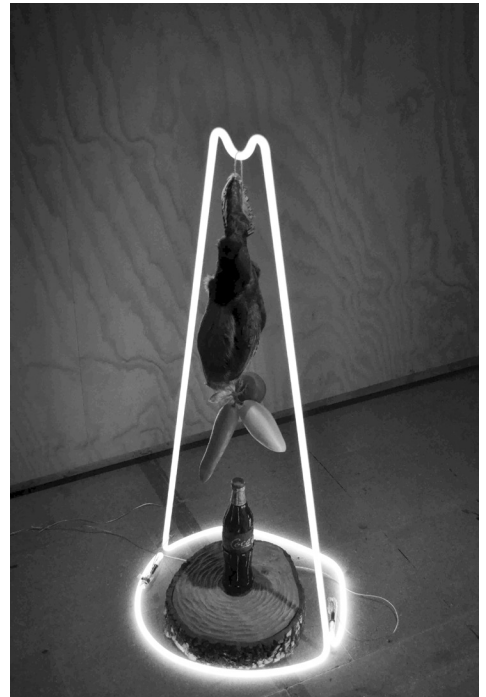
51

6. Julio César MORALES, in *May You Live In Interesting Times*, La Biennale di Venezia, 2019. 105.

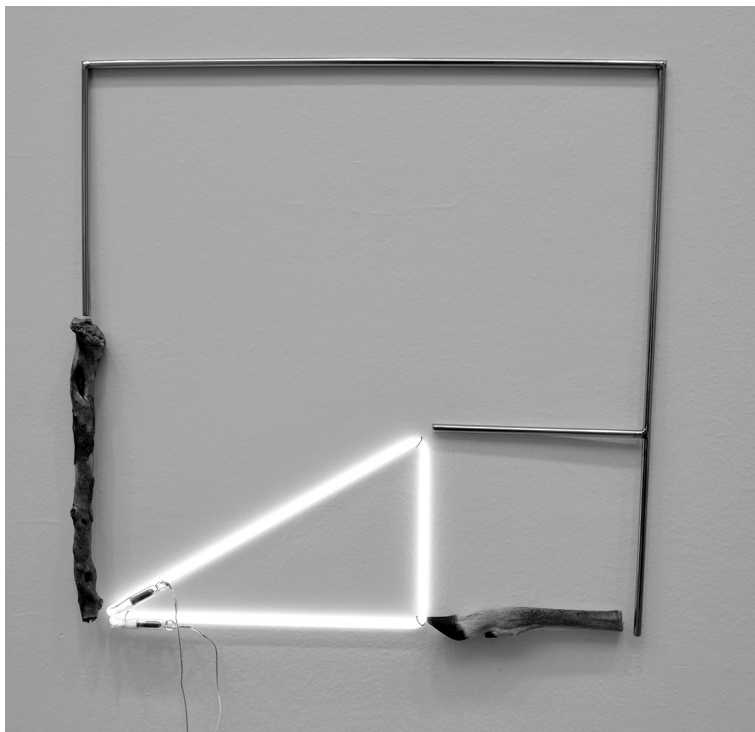
geometriáját sejtetve. Amint mondani szokás, a történet szépsége a részletekben rejlik; a tárgyi alkotóelemek itt is szépek voltak, még ha a tér, ahonnan gyűjtötte őket, mind formálisan, mind filozófiai szempontból Mexikó kihívásait tükrözte is.⁷

Ugyancsak üdítően hatott a videóinstallációk között a thai-földi **Apichatpong Weerasethakul** (1970) és a japán születésű **Tsuyoshi Hisakado** (1981) sötét teremben installált közös monumentális alkotása. Ferde falra vetítve egy erdőben nyugodtan alvó nőt, míg a falból kivágott körben, a fal másik oldaláról, változó fényű izzó csiszolt alumíniumon való tükröződését láttuk. Ennyi is elég lett volna, hiszen a kivágás szépen kiegészítette a videókép álmvilágát. Ellenben a néző a fal előtti és a fal mögötti fényjelenség párbeszédében mozoghatott, és ha a fal mögé – az álom belsejébe – lépett, részese lehetett a filmen szereplő álmképnek.

A következő alkotó elgondolkodtató szobrai az Arsenalében látva váltak érdekessé számomra. Az Egyesült Államokból Berlinbe költözött **Jimmie Durham** a biennáléra két egy-

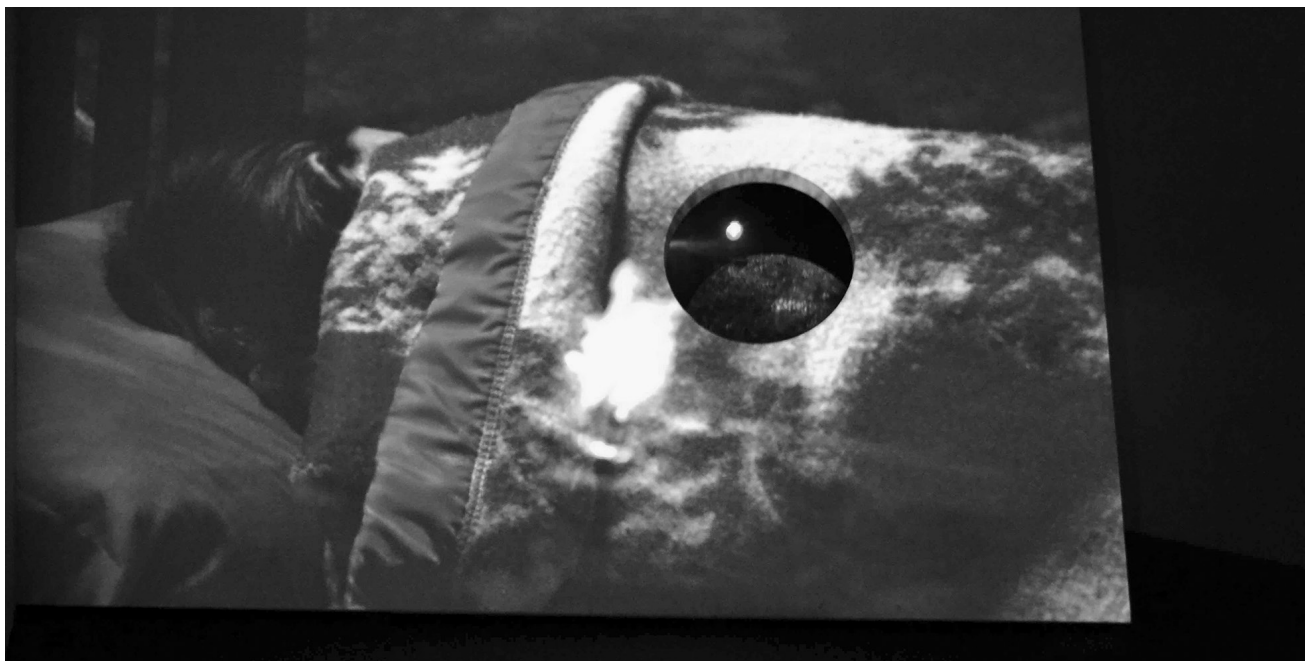

mástól teljesen elütő problémával kapott meghívást. A szerző ide outsider művészetnek tűnő rendhagyó szobrokkal, míg a Giardinibe szociális kérdést feszegető projekttel érkezett. Az A javaslata: mindennapi tárgyakból, vezetékcsövekből összeszerelt vázra, drótgubancra, fakeretre, bútorra függesztette állatok koponyáit. A fájdalmas tekintetek – hiszen a koponyáknak szemük is volt – olyan emlősállatok fejéből néztek ránk, melyeket az ember okozta éghajlatváltozás a leginkább veszélyezett és a kihalás szélére sodor. A giardinibeli *Black Serpentine* (2019) (Fekete szerpentinit) című projekt első látásra esztétikai minőségében lenyűgöző kőlap; azt gondoltam, milyen szép ez a tárgy, egy festményt helyettesít. De nem, a munkák melletti leírás szerint Durham a

Gabriel Rico: Fauna II., 2018, assemblage, faág, szarvasláb, sárgaréz és neoncső, 50 × 50 cm

Gabriel Rico: Naturaleza muerta, 2016, assemblage, neoncső, fácán, műanyag gyümölcs, Coca-Cola-palack, fatörzs, 100 × 30 cm

*Apichatpong Weerasethakul & Tsuyoshi Hisakado:
Synchronicity, 2018, egysatornás videó, hang, izzó,
projektor, redőny, mikrofon, alumínium*

szerpentinit útját mutatja be a fejletlen országokból – az alulfizetett munkásokkal végeztetett kőfejtés folyamatának részletezésével – a nyugati városokig, minden anyagi költséget dokumentálva naplójában. A reláció művészetének esztétikájával kutatta a művészet és a társadalom viszonyrendszerét.

Végül, miután bejártam a Giardini Központi Pavilonját, a katalógust lapozva látom, hogy a kiállításon szerepel egyik kedvenc alkotóm, az argentin származású, Berlinben élő **Tomás Saraceno**, akinek alkotásait most sehol sem láttam kiállítva. Izgatott a dolog, de az újbóli keresgélés helyett az egyik teremfelügyelőtől érdeklődtem, s így megtudtam, hogy installációjának egy külön Pók/Háló Pavilont építettek, a Spider/Web Pavilion 7-et. Azért kerülhettem el, mert a környezetében időnként ködfelhőt fújtak, és csak botorkálva lehetett belépni a központi kiállítóhelyre. Saracenóról tudni kell, hogy közösségi kutatásait, projektjeit számtalan alapítvány és társaság támogatja, mivel a környezet fenntartható életvitelét vizsgálja.⁸ A kiállított pókháló-projekt-

ben a művész és stúdiója együtt dolgozott, a munka 2009-ben egy fekete özvegy hálójának beszkennelésével kezdődött. A művész azóta az ember és a pókok közti együttműködésről különféle előadásokat szervezett,

ahol az együttműködők megoszthaták tapasztalataikat és gyakorlataikat, kezdve az arachnológusoktól a filozófusokon és szociológusokon át a szeizmológusokig és asztrofizikusokig.⁹ Velencében a csodálatos pókselemből készült háló mellett a pavilon lehetővé tette, hogy a látogatók kölcsönhatásba lépjenek egy orákulummal, melyben a pók viselkedéséből értelmezhető jóslatokat fogalmazhattak meg. Az Arsenalében pedig betekintést nyertünk Sarace-

Jimmie Durham: Black Serpentine, 2019, szerpentinit kőzet, acél, papír, üveg, különböző méretek

54

8. Rebecca LAMARCHE-VADEL, in *May You Live In Interesting Times*, La Biennale di Venezia, 2019. 202.

9. Rebecca LAMARCHE-VADEL, uo.

*Jimmie Durham: Great Dane,
2017, kutyakoponya, muranói üveg,
acélcsővek, gumi, pamut*

nónak egy másik, legalább tízéves, *Aerocene*-nek nevezett művészi projektjébe. Ez egy olyan, „levegővel működő szoborsorozat, amely motorok nélkül, a világ legfenntarthatóbb útján úszik, csak a Nap hője és a földfelszín infravörös sugárzása révén”¹⁰, és úszó vagy függő hálószerkezetek, légi lakások kutatására irányul. Saraceno e művével azt kutatja, hogyan szabadulhatnánk a fosszilis tüzelőanyagoktól való jelenlegi függőségünkötől és az ezek égetése okozta környezetszennyezéstől. Időszerűségét az is bizonyítja, hogy a projektet az Egyesült Nemzetek 2015-ös párizsi éghajlatváltozási konferenciáján is bemutatták.

Sorolhatnám tovább az érdekesebbnél érdekesebb megélés időit, az életet a művészek nézőpontjából látva. Wittgenstein gondolatával zárva: „A műalkotás – úgyszólván – rákényszerít bennünket a helyes perspektívára, de művészet nélkül a tárgy egy darab természet csupán, mint bármilyen más.”¹¹

*Tomás Saraceno: Spider /
Web, Pavilion 7: Oracle
Readings, Weavings
Arachnomancy,
Synanthropic Futures:
At-ten(t)sion to invertebrate
rights!, 2019, installáció
(részlet), pókselyem,
mikrofon, rezgésérzékelők,
szénkeret*

Tomás Saraceno: Aero(s)cene: When breath becomes air, when atmospheres become the movement for a post fossil fuel era against carbon-capitalist clouds, 2019